

POLICY BRIEF

AKO ĽUDIA ZAŽÍVAJÚCI ENERGETICKÚ CHUDOBU REAGUJÚ NA SÚČASNÚ ENERGETICKÚ KRÍZU?

Ruská invázia na Ukrajinu, ktorá sa začala vo februári 2022 spôsobila významné psychologické, sociálne a ekonomické reakcie v Európe, najmä v energetickom sektore, v rámci ktorého sa energetická bezpečnosť, spolu s prudko rastúcimi cenami energií, stala hlavnou výzvou. Prerušenie dodávok zemného plynu a ropy z Ruska prinútilo vlády prehodniť svoje energetické politiky, zatiaľ čo obyvatelia začali meniť svoje správanie, čo viedlo k rozvoju občianskych iniciatív zameraných na obnoviteľné zdroje. Tieto snahy, najmä zo strany „prosumerov“ (teda ľudí, ktorí nielen spotrebúvajú energiu, ale ju aj produkujú), ktorí investovali do fotovoltických elektrární ako aj ľudí, ktorí investovali do alternatívnych zdrojov vykurovania (a chladenia), ako napríklad tepelné čerpadlá, zvyrazňujú zmeny v energetickej politike smerom k riešeniam na lokálnej úrovni. Decentralizované energetické systémy založené na obnoviteľnej energii zvyrazňujú potenciál komunit a umožňuje im to prevziať kontrolu nad svojou spotrebou energie, prinášajúc väčšiu odolnosť (napríklad aj voči vojenským zákonom) a nezávislosť od externých energetických dodávateľov. Takáto zmena neprispieje len k udržateľnej energetickej budúcnosti, ale dokáže aj významne znížiť náklady na energiu. Avšak súčasná kríza priniesla na druhej strane aj zväčšenie problémov v oblasti energetickej chudoby.

Za účelom preskúmania takéhoto vývoja náš [výskum](#), podporený Medzinárodným vyšehradským fondom, sa zamerával na skúsenosti prosumerov, užívateľov tepelných čerpadiel a ľudí, ktorí sa dostali do energetickej chudoby. Tieto témy skúmame v rámci krajín Vyšehrskej skupiny (Česká republika, Maďarsko, Poľsko a Slovensko) pomocou série fokusových skupín, pričom naše komplexné výsledky sme uverejnili v rozsiahlej [policy správe](#). V tomto policy brief prezentujeme agregované zistenia ohľadom ľudí, ktorí zažívajú energetickú chudobu a poskytuje sériu odporúčaní pre rozhodovateľov.

Energetická chudoba sa v rámci Európskej únie ako aj v rámci krajín Vyšehrskej skupiny prehlbuje. Zatiaľ čo počas dekády, ktorá sa začala v roku 2010 podiel ľudí v EÚ, ktorý reportovali, že nie sú schopní udržať vo svojich obydliach adekvátne teplo sa znížil z 11,2% v roku 2012 na 6,9% v roku 2021, toto číslo narástlo na 9,3% v roku 2022 a na 10,6% v roku 2023 (Eurostat, 2024). Energetickú chudobu zažívajú mnohé zraniteľné skupiny, hoci tieto majú rôzne charakteristiky – majú rôznu pozíciu v sociálnej štruktúre a majú aj rozličné zloženie (starší, dôchodcovia, ľudia žijúci sami alebo s nestabilným príjmom). Energetická chudoba je často prepojená so širším problémom sociálneho vylúčenia a je výsledkom neefektívnej sociálnej politiky, neefektívneho dôchodkového systému, zlého manažmentu budov (neexistujúce zateplenie alebo starý vykurovací systém), alebo s nízkym príjmom istého typu zamestnancov.

Najväčším problémom, ktorému čelia ľudia zažívajúci energetickú chudobu vo Vyšehradskej skupine sú vysoké náklady a zlá účinnosť ich vykurovacích zariadení a s tým súvisiace nevhodné (a nezdravé) podmienky v ich domovoch, ktoré sú vystavené vlhkosti a plesniam. Plesne sú dôležitým prvkom, ktorý ovplyvňuje zdravie obyvateľov a spôsobujú aj významné štrukturálne poruchy budov, predovšetkým na prízemíach a v starších budovách bez kvalitných základov alebo zateplenia. Zlé zateplenie v mnohých budovách vedie k tepelným stratám a neefektívnemu vykurovaniu, náklady na ktoré predstavujú významný podiel na výdavkoch domácností, hoci kvôli týmto nedostatkom nemajú domácnosti schopnosť vykúriť priestor dostatočne. Podľa účastníkov na našich fokusových skupinách, najlepšia metóda ako riešiť takéto problémy a zároveň aj znížiť finančnú záťaž a pritom dosiahnuť želanú teplotu v domácnosti je zateplenie budovy. Naši účastníci mali isté znalosti o možnostiach, ktoré im ponúkajú existujúce podporné schémy. Niektorí respondenti však boli voči rôznym schémam kritickí (napr. podpora nákupu nových výhrevných telies alebo inštalácie environmentálne lepšieho vykurovania) z dôvodu ich komplikovanosti.

Respondenti identifikovali niekoľko faktorov, ktoré prispievajú k zvýšeným cenám energií, vrátane politikov, energetických spoločností a v niektorých prípadoch aj (neefektívnych) elektrických spotrebičov. Spomínaná bola frustrácia z verejných politik, najmä v oblasti energetickej regulácie a zdaňovania. Respondenti mali pocit, že domáce ekonomické politiky, vrátane vysokej DPH, zhoršujú ich finančnú situáciu, pričom najviac zasiahnutým segmentom spoločnosti sú práve tí najzraniteľnejší. V Maďarsku existuje silný pocit, že vláda neposkytuje dostatočnú podporu pre svojich obyvateľov v porovnaní s okolitými krajinami, predovšetkým počas kríz. Účastníci fokusových skupín zažívajúci energetickú chudobu tvrdili, že ľudia, ktorí žijú v bytoch majú oproti tým, ktorí žijú v domoch menej príležitostí znížiť náklady na vykurovanie kvôli spôsobu, akým sú kalkulované náklady na vykurovanie.

Respondenti taktiež spomínali rôzne stratégie, ako sa snažia znižovať náklady na energie. Napríklad nastavujú termostat tak, aby sa nekúrilo počas tých častí dňa, keď nie sú doma, vypínajú prístroje, ktoré sa nepoužívajú, alebo si obliekajú ďalšiu vrstvu oblečenia. Tieto stratégie boli prezentované ako úspešné. Vykurovanie nebolo prezentované ako jediná oblasť, kde sa dá ušetriť, hoci bola považovaná za dominantnú.

Odporúčania

- Vytvoriť celonárodné programy zamerané na renováciu sociálneho bývania a obytných budov vo verejnom vlastníctve (nájomné byty) za účelom zníženia energetických nákladov a zlepšenia podmienok pre nájomcov. Toto pomôže taktiež znížiť energetickú závislosť, znížiť energetickú chudobu, zlepšiť kvalitu ovzdušia a prispeje k domácim klimatickým cieľom.
- Adoptovať komplexnú definíciu zraniteľných zákazníkov v rámci energetickej bezpečnosti a dať národným regulačným úradom právomoci a záruky na ochranu zraniteľných zákazníkov.

- Rozšíriť existujúce podporné schémy zamerané na starších obyvateľov a domácnosti s nižším príjmom, ktoré môžu byť použité na zateplenie budov alebo inštaláciu energeticky efektívnych vykurovacích systémov v podobe zálohových platieb.
- Vytvoriť jednoduché schémy podporujúce malé a mikroinvestície do zateplenia a energetickej efektívnosti. Tieto by mali mať formu zálohových platieb, keďže domácnosti, ktoré by z takýchto schém najviac profitovali si nemôžu dovoliť investovať vlastné peniaze (ktoré často nemajú) a čakať na ich preplatenie.
- Dôkladne pripraviť implementáciu Sociálneho klimatického fondu, ktorý doplní vytvorenie ETS 2 systému Európskej Únie (ktorá od roku 2027/2028 zahŕňa aj budovy a transport) za účelom investovania do energetickej efektívnosti, renovácií, čistých technológií vykurovania, obnoviteľnej energie, čistej mobility ako aj priamej podpory pre najviac zraniteľných zákazníkov.

Source

Eurostat (2024) Inability to keep home adequately warm - EU-SILC survey. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_mdes01__custom_12861063/default/table?lang=en